

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مبنای کار در تعلیم و تربیت باید "تحقیق" باشد

مقام معظم رهبری

نگاهی به تعلیم و تربیت غیر رسمی در ایران و جهان

مفاهیم، ویژگی‌ها و دستاوردها

تالیف:

دکتر رحمت اله مرزوقی

عضو هیات علمی دانشگاه شیراز

الهام حیدری فهیمه کشاورزی

انتشارات آوای نور

تهران - ۱۳۹۶

سرشناسه	: مرزوقی، رحمت‌الله، ۱۳۴۴ -
عنوان و نام پدیدآور	: نگاهی به تعلیم و تربیت غیررسمی در ایران و جهان :
مشخصات نشر	: مفاهیم، ویژگی‌ها و دستاوردها تهران : آوای نور، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۲۸۰ ص. : جدول، نمودار.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۱۵۲-۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیپای مختصر
یادداشت	: فهرستنویسی کامل این اثر در نشانی: http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است.
شناسه افزوده	: حیدری، الهام، ۱۳۶۶ -
شناسه افزوده	: کشاورزی، فهیمه، ۱۳۶۴ -
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۸۳۵۱۲۰

نگاهی به تعلیم و تربیت غیررسمی در ایران و جهان

مفاهیم، ویژگی‌ها و دستاوردها

تالیف: دکتر رحمت‌الله مرزوقی - الهام حیدری - فهیمه کشاورزی

ناشر: انتشارات آوای نور

صفحه آرا: منیرالسادات حسینی

چاپ دوم: ۱۳۹۶

تیراژ: ۲۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۱۵۲-۸

تهران: خیابان انقلاب - خیابان ۱۲ فروردین - خیابان وحید نظری - پلاک ۹۹

تلفن: ۶ - ۶۶۹۶۷۳۵۵ / شماره: ۶۶۴۸۰۸۸۲

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

قیمت ۲۲۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۱۱
فصل اول: تعلیم و تربیت غیر رسمی.....	۱۳
مقدمه.....	۱۳
الف- تعلیم و تربیت رسمی.....	۱۳
ب- تعلیم و تربیت غیررسمی.....	۱۶
۱- تعلیم و تربیت غیررسمی به عنوان یک مفهوم.....	۱۷
۲- تعلیم و تربیت غیررسمی به عنوان یک سیستم.....	۱۸
۳- تعلیم و تربیت غیررسمی به عنوان یک جو و موقعیت محیطی.....	۱۹
تعلیم و تربیت نیمه رسمی.....	۲۰
چپستی تعلیم و تربیت غیررسمی.....	۲۲
انواع تعلیم و تربیت غیررسمی.....	۲۴
اهداف تعلیم و تربیت غیررسمی.....	۲۶
ویژگی‌های تعلیم و تربیت غیررسمی.....	۲۸
اصول تعلیم و تربیت غیررسمی.....	۳۹
کارکردهای تعلیم و تربیت غیررسمی.....	۴۰
نظارت و ارزیابی در نظام تعلیم و تربیت غیررسمی.....	۴۱
فصل دوم: تعلیم و تربیت ضمنی.....	۴۵
مفهوم تعلیم و تربیت ضمنی.....	۴۵
ویژگی‌های تعلیم و تربیت ضمنی.....	۴۷
انواع آموزش و یادگیری با تاکید بر مقایسه تعلیم و تربیت رسمی و غیر رسمی.....	۴۹

فصل سوم: تعلیم و تربیت غیر رسمی در برخی از کشورهای جهان.....	۶۳
مقدمه	۶۳
کشور هندوستان	۶۵
کشور چین	۶۸
کشور اوگاندا	۷۳
کشور نیجریه	۷۶
کشور کنیا	۸۰
اتحادیه اروپا	۸۴
کشور بلاروس	۸۹
کشور آلمان	۹۲
کشور مولداوی	۹۵
کشور هلند	۱۰۰
کشور اوکراین	۱۰۳
کشور روسیه	۱۰۷
کشور استرالیا	۱۱۰
کشور کانادا	۱۱۳
کشور برزیل	۱۱۷
مقایسه عملکرد کشورها در حوزه تعلیم و تربیت غیر رسمی	۱۲۰

فصل چهارم: نگاهی به تعلیم و تربیت غیر رسمی در ایران.....	۱۳۱
مقدمه	۱۳۱
تعلیم و تربیت غیر رسمی ایران در دوران معاصر	۱۳۳
۱- کارکردهای آموزشی و تحصیلی تعلیم و تربیت غیر رسمی	۱۳۶
مراکز آموزش‌های آزاد	۱۳۸
مراکز آموزش‌های خصوصی	۱۴۰
مراکز و نهادهای آموزش عالی آزاد	۱۴۳

- ۱۴۵..... مراکز آموزش بهداشتی و مشاوره سلامت
- ۱۴۸..... مراکز آموزش نظامی و انتظامی
- ۲- کارکردهای اجتماعی و اقتصادی تعلیم و تربیت غیر رسمی..... ۱۵۱
- ۱۵۴..... نهاد خانواده
- ۱۵۷..... شهرداری
- ۱۶۰..... اصناف و اتحادیه ها
- ۱۶۴..... سازمان بهزیستی
- ۱۶۷..... نهاد مهدکودک
- ۳- کارکردهای فرهنگی و هنری نهادهای تعلیم و تربیت غیررسمی..... ۱۷۲
- ۱۷۴..... شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده
- ۱۷۶..... کانون اصلاح و تربیت
- ۱۸۰..... کانون پرورش فکری
- ۱۸۴..... نهاد کتابخانه‌های عمومی
- ۱۸۸..... کانون فرهنگی - تربیتی دانش آموزان
- ۱۹۰..... فرهنگسراها و فرهنگستان‌ها
- ۴- کارکردهای علمی و آموزشی نهادهای تعلیم و تربیت غیررسمی..... ۱۹۴
- ۱۹۵..... نهضت سوادآموزی
- ۱۹۸..... سازمان آموزش فنی و حرفه ای
- ۲۰۲..... دانشگاه جامع علمی کاربردی
- ۵- کارکردهای دینی نهادها و مراکز تعلیم و تربیت غیررسمی..... ۲۰۳
- ۲۰۵..... سازمان تبلیغات اسلامی
- ۲۰۷..... نهاد مسجد
- ۲۱۰..... نهاد حوزه علمیه
- ۲۱۳..... پایگاه مقاومت بسیج
- ۲۱۶..... حسینیه ها
- ۶- کارکردهای سیاسی و مدنی نهادها و مراکز تعلیم و تربیت غیررسمی..... ۲۱۷

۲۱۹.....	سازمان‌های مردم - نهاد
۲۲۲.....	احزاب
۲۲۵.....	مرکز توانمندسازی زنان ریاست جمهوری
۲۲۸.....	۷- کارکردهای ارتباطی و اطلاعاتی نهادها و مراکز تعلیم و تربیت غیررسمی
۲۳۱.....	شبکه‌های مجازی
۲۳۵.....	صدا و سیما و رسانه‌های دیداری و شنیداری
۲۴۰.....	نهاد سینما
۲۴۳.....	نهاد تئاتر
	۸- کارکردهای بهداشتی، سلامت جسمی و تربیت بدنی نهادها و مراکز تعلیم و
۲۴۶.....	تربیت غیررسمی
۲۴۹.....	وزارت ورزش و جوانان
۲۵۱.....	انجمن‌های ورزشی دانشجویی
۲۵۳.....	جمع بندی
۲۵۷.....	منابع و مأخذ
۲۵۷.....	الف- منابع فارسی
۲۶۹.....	ب- منابع لاتین

پیشگفتار

با عنایات، توفیقات و الطاف خداوند متعال، بر آن شدیم تا بنا به ضرورت و نیاز در خصوص موضوع بسیار مهم تعلیم و تربیت غیررسمی که به واسطه تصور بدیهی‌گونه از آن، در محافل علمی و پژوهشی نیز چندان مورد اقبال نیست، و حتی در رشته‌های علوم انسانی و علوم تربیتی آموزش عالی نیز یک واحد درسی به آن اختصاص نیافته است، مطالبی هر چند موجز و تنها به عنوان نیم‌نگاهی و یا فتح بابی و مدخلی برای ورود به این عرصه بیکران، عرضه نماییم. باشد که این تلاش که اولین اثر و نوشتار داخلی در باب تعلیم و تربیت غیررسمی است، مورد قبول و مرضی درگاه خداوند متعال قرار گرفته و اذهان صاحب‌نظران، محققان و دست‌اندرکاران را به اهمیت مطالعه و پژوهش پیرامون ابعاد، گستره و دستاوردهای این حوزه نسبتاً مغفول رهنمون سازیم.

شاید یکی از دلایل کم توجهی یا بی‌توجهی به قلمرو نهادهای تعلیم و تربیت غیررسمی ناشی از شدت و گستردگی حضور آنها در تمامی عرصه‌ها و صحنه‌های زندگی آدمی باشد. چرا که امور گاهی همچون نور، اکسیژن و امثال آن از فرط و شدت حضور و به عنوان امری معمول، از منظر و مرعی دور می‌ماند. اما حاکمیت معمولیت و یا به تبع آن مغفولیت امور نمی‌تواند از عظمت، ارزش و دامنه تأثیرات گسترده آنها بکاهد. چرا که نهادهای تعلیم و تربیت غیررسمی کل عرصه زندگی و حیات آدمی را تحت تأثیرات گوناگون خویش قرار می‌دهند و دامنه این تأثیرات و تنوع و گستردگی آنها به حدی است که آدمی در دامان آن نهادها متولد، در آنها و با آنها زندگی می‌کند، و در آنها و با آنها به زندگی خویش خاتمه می‌دهد. به عبارت دیگر، سعادت و خوشبختی و یا شقاوت و نگون بختی آدمی، مرهون تأثیر نهادهای تعلیم و تربیت غیررسمی است.

مضافاً، نهادهای تعلیم و تربیت غیررسمی در کشورهای جهان بسیار متنوع و کثیرالانواع هستند که بررسی مبسوط آنها در کشورهای مختلف، خود نیازمند انجام مطالعات و تحقیقات بسیار گسترده و پردامنه‌ای است. در ایران نیز بالغ بر یکصد نوع از نهادها و مراکز تعلیم و تربیت غیررسمی وجود دارند که دارای کارکردهای متنوع فرهنگی، اجتماعی، اعتقادی، سیاسی، علمی، آموزشی، بهداشتی، روان‌شناختی و نظائر اینها هستند که مطالعه مبسوط و گسترده چگونگی شکل‌گیری، تحول و توسعه این نهادها، مستلزم تشکیل پژوهشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی و انجام

مطالعات گسترده و گوناگونی است، تا امکان بررسی کارکردها و دستاوردهای آنها به نحو جامع الاطراف فراهم گردد، مقوله‌ای که البته در این مکتوبه موجز نمی‌گنجد.

در نوشتار حاضر تلاش می‌گردد تا ضمن بررسی مفاهیم، ویژگی‌ها و کارکردهای تعلیم و تربیت غیررسمی، تجربیات برخی از کشورهای جهان نیز به نحو اختصار مورد مطالعه قرار گیرد. مضافاً، معروف‌ترین و مهم‌ترین نهادها و مراکز تعلیم و تربیت غیررسمی در کشور نیز مورد بررسی قرار می‌گیرد. با این امید، که ضمن ترغیب صاحب‌نظران و محققان و دست‌اندرکاران این حوزه به مطالعه دستاوردهای این‌گونه نهادها، چگونگی ساماندهی، سیاستگذاری و برنامه‌ریزی برخی از نهادها و مراکز تعلیم و تربیت غیررسمی در کشور نیز به منظور شناخت و بهره‌برداری از کارکردها و دستاوردهای آن، مورد بررسی اجمالی قرار گیرد.

در خاتمه ضمن تشکر فراوان از خوانندگان عزیز این نوشتار، از آنان خاضعانه و ملتسمانه درخواست می‌نماییم تا ما را با نظرات، پیشنهادات و انتقادات ارزشمند خویش یاری رسانند، تا در مطالعات آتی و چاپ بعدی این اثر از آنها بهره‌مند گردیم. (انشاءالله)

با احترام

دکتر رحمت اله مرزوقی

rmarzoghi@rose.shirazu.ac.ir